

Propastná tajemnost skutečnosti a lidského života

Roman Cardal

1. augusta 2023 ✚ Spoločnosť ✚ CZ, Filozofia

Neprobádané pozadí života

„V pozadí našeho života se rozprostírá světelná propast, oslepující a neproniknutelná, snad ještě neprostupnější než hloubka temnot; je to propast bytí, toho, co existuje, skutečnosti, že my sami jsme nevěřičně a neuvěřitelně skuteční.“

To jsou slova G. K. Chestersona. Ačkoliv jimi vyjadřuje závratnou pravdu o našem lidském životě, jedná se o něco, co si většinou *vůbec neuvědomujeme*. Naše myšlení, chtění a cítění jsou zaujaty konkrétními věcmi a lidmi, jež nás obklopují a nějaké „pozadí našeho života“ nám nepřichází na mysl. Má vůbec smysl o tomto pozadí mluvit, a pokud ano, je smysluplné na něj poukazovat způsobem, jakým to činí Chesterton?

G. K. Chesterton

zdroj: wikimedia commons

Jestliže nějaké „pozadí našeho života“ existuje, zůstává skryto naší bezprostřední zkušenosti právě proto, že jde o „pozadí“. Nachází se někde „vzadu“, „za tím“, čím se dnes a denně zabýváme, „za tím“, co si o sobě myslíme a co si o nás myslí ostatní. Jak se ale máme přesvědčit, že „za“ bezprostřední daností toho, co jsme, je ještě něco tajemného, „světelného, oslepujícího a neproniknutelného“?

Chesterton mluví o „propasti bytí“, ale není to jen odkaz k prostému faktu naší existence, na němž vlastně nic tak zvláštního a propastného není? Vždyť například známý francouzský existencialista Sartre pociťuje nad faktičností naší existence *hnus* a *odpor*. Chestertonův názor by byl pro něj naprosto nepochopitelný. Sartrův postoj si navíc mnoho našich současníků ověřuje ve svých vlastních životech, které jim připadají *fádní*, *nudné* a natolik *samozřejmé*, že ani nestojí za námahu jejich důkladného promyšlení.

Člověk jako vrchol skutečnosti?

Chceme-li se však něco dozvědět o uvedeném „pozadí“, neprohloupíme, když se na pomoc obrátíme k lepšímu filosofickému zdroji, než jaký představuje Sartrův existencialismus. Již filosofové antiky znali to, co bychom mohli nazvat *regresní analýzou*. Právě ta nás k onomu pozadí může dovést. Co se tímto

komplikovaným obratem míní? Jeho prostřednictvím se lze dopátrat i toho, kdo je člověk a jaké „pozadí“ se skrývá za jeho smyslově vnímatelným výskytem v rámci naší zkušenosti. Její realizace vypadá následně: *člověk je rozumný, živočich, organizmus, tělo, podstata a skutečnost*. Všechna uvedená určení (rozumnost, živočišnost, organizmus atd.) jsou tím, co kvalifikuje lidskou bytost. Skrze tato určení chápeme, kdo je člověk. Těchto sedm pojmů bychom mohli také představit *ve vertikálním pořadí*, v němž by na vrcholu byl člověk, pod ním živočich, pod ním organizmus, pod ním tělo, pod ním podstata a *úplně dole skutečnost*.

Co by toto vertikální řazení znamenalo? Ukazovalo by na *nejvyšší dokonalost člověka* a tím pádem na *nižší* či *menší dokonalost* podřazených členů. Člověk totiž *do sebe zahrnuje všechna* zmíněná určení (dokonalosti), zatímco *živočich* jich do sebe zahrnuje *méně* – chybí mu racionalita (rozum). Kdyby dokonalost živočišnosti zahrnovala racionalitu, musel by být *každý živočich* racionální a tedy člověkem. Víme však, že ne každý živočich má tuto schopnost. Racionalita tedy není znakem živočišnosti, je něčím, co se vyskytuje *mimo ni*.

V této pojmové sérii je „organizmus“ ještě podřazenější člen, neboť „leží“ nejen pod člověkem, ale i pod živočichem. Zaujímá tuto pozici proto, že *mu schází* nejen racionalita, ale i živočišnost. Ty nepatří k ustavujícím znakům organismu, což se zdůvodňuje stejně, jako v předchozím případě: kdyby mu byly bytostně vlastní, každý organizmus by musel být živočišný a lidský, ale tak tomu evidentně není. Se stejnou logikou můžeme sestupovat až *k nejnižší úrovni*, kde narazíme na pojem *skutečnosti*. Jak jsme viděli, předchází mu určení, která se směrem nahoru *obohacují* vždy o jeden znak, směrem dolů se vždy o jeden znak *ochuzují*. Zatímco je člověk *syntézou* všech těchto dokonalostí (mikrokosmos), jeví se například *podstata* něčím *velmi nedokonalým* – je *pouze* něčím, co existuje v sobě a ne v jiném, ale *schází* jí všechna nadřazená určení. Zdá se tedy, že se na „úplném dně“ reality člověka skrývá něco *extrémně chudého a nedokonalého*, něco, čemu *schází* každá nadřazená determinace. Toto „něco“, toto „dno“ nazýváme *skutečností*.

Když pojmy, o nichž hovoříme, seřadíme za sebou, představuje pojem *skutečnosti* nejzazší pozadí pojmu *člověk*. A protože se k němu myšlenkově dospívá cestou *odečítání* znaků, které bytostně kvalifikují předcházející členy série, vyjevuje se před našimi zraky jako *propastná prázdnota*, jako *prostý fakt existence*, k němuž musí přistoupit konkrétnější určení, aby vůbec *získal nějaký obsah*. Myslet na „existenci“, „skutečnost“ či „bytí“ (berme zde tyto pojmy jako synonymní) tímto způsobem by znamenalo dát za pravdu Sartrovi nebo Hegelovi. Pro Hegela je *bytí* (das Sein) něčím tak neurčitým, že se „musí vydat“ za svou určitostí a konkrétností cestou vývoje. Evolucionizmus u něj nachází velmi významnou oporu.

Kdybychom setrvali u tohoto pojetí „bytí“ a „skutečnosti“, byla by nauka o něm (ontologie) tím, za co je dnes většinou považována: disciplínou, která mluví *o něčem velmi neurčitém, neuchopitelném, nekonkrétním* a tedy značně *nezajímavém*. Proč by naše pozornost měla být poutána tím, co je *natolik vyprázdněné*, že tomu schází jakákoliv určitost?

Z původní plnosti jsme všichni přijali

Moderní filosofové, kteří na platónsko-aristotelsko-tomistickou ontologii shlíží s pohrdáním, si neuvědomují, že výše naznačený postup nekopíruje přesně poměry, jež panují v námi promyšlené realitě. Souvisí to s neblahou novověkou tendencí k antropomorfizmu, v níž se skutečnost modeluje podle

požadavků lidského myšlení. Proti tomu ale stojí klasická zásada: *ordo essendi non est ordo cognoscendi*, řád bytí není řádem poznání.

Pro problém, jímž se zabýváme, to znamená následné: zatímco v uvedené sérii mají nadřazené členy *vždy něco navíc* ve srovnání s členy podřazenými a vyznačují se tak *větší dokonalostí*, neplatí tato logika *pro úplně poslední (nebo nejspodnější) člen* – *pro skutečnost*. Neboť žádný z nadřazených členů *se nevyskytuje mimo ni* (jinak by „byl ničím“) a nemá tudíž vůči ní *ani nic navíc*. Je to právě *zcela naopak* – *skutečnost* má vůči všem ostatním určením *něco navíc, je obsahově dokonalejší a plnější*. Z tohoto důvodu by *měla figurovat na prvním, případně na nejvyšším místě* uvedené série. Měla by být všem *nadřazená*.

Vzniká samozřejmě otázka, proč tomu tak není a zbývá na ni vždy jen poslední místo. Je to způsobeno již zmíněnou zásadou, která říká, že řád našeho myšlení není totožný s řádem bytí. Kdo se nad touto naprosto fundamentální otázkou zamyslí, začne chápat, že *na pozadí našich životů* se skrývá něco *maximálně určitého a naprosto dokonalého* ve srovnání s čímž je jakákoliv realita (člověka, zvířat, rostlin i nerostů) *bytostně méně dokonalá* a je od toho odvozena ne procesem jejího postupného zdokonalování spočívajícího ve zisku nových kvalit (evoluce), nýbrž cestou „involuce“ – ziskem menšího či většího podílu na dokonalostech, které jsou *Oné Skutečnosti vlastní v míře nejvyšší*. Již tento vhled dává tušit, že se Chesterton ve svém názoru nemýlí.

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/propastna-tajemnost-skutecnosti-a-lidskeho-zivota/>